

RECIZĂRI ISTORICE ȘI LINGVISTICE ASUPRA GENEZEI ORAȘULUI ȚIRGOVIȘTE

EUGEN FRUCHTER, GABRIEL MIHAESCU

Prima mențiune documentară sigură despre Țirgoviște ca localitate, transmisă de Johann Schiltberger (1396)¹, comportă două observații. În primul rînd, localitatea este denumită Türkoich², datorită germanizării termenului — ca și în cazul celorlalte: Agrich și Uebereyl. La a doua observație se referă la faptul că această așezare este indicată a avînd calitatea de capitală a Țării Românești, alături de Argeș.

Înainte de această dată, izvoarele istorice nu atestă în zonă decît toponime antice de rîuri: Araros (Ialomița), Naparis (probabil Dimboița) și Ordessos (Argeș — presupusul Argesis)³, precum și o singură localitate — satul Suppa (Ciupa), pe drumul Argeșului, menționată în 1380—1390 în „Itinerarul de la Bruges“⁴. Mai există și o informație de proveniență locală, transmisă de Giacomo di Pietro Luccari în 1605⁵, prelucrată de la strămoșul său, Niccolo Luccari — sol la curtea lui Vladislav I-Vlaicu Vodă (1364—c. 1377). Din păcate, valoarea acestei relații a fost diminuată și chiar contestată, datorită denaturării ulterioare de către colportori (lucru care se întrevede și în modificarea datelor). Astfel, s-a trecut cu ușurință de la expresia lui Luccari: „Negru Vodă a întemeiat orașul Cîmpulung și a tras cîteva întărituri de cărămidă arsă la București, Țirgoviște...“, la cea de: „a durat așezările Țirgoviște, Cîmpulung...“. Această eroare au făcut-o mai întîi Anton Friederich Büsching, în 1769, și banul Mihai Cantacuzino, la 1776, coborînd datarea întemeierii orașului chiar în secolul al XII-lea⁶. Istoricii Gr. Tocilescu și C. C. Giu-

¹ *Călători străini despre țările române*, vol. I, București, 1968, p. 30.

² În nici un caz alterarea toponimului nu poate fi pusă în legătură cu rădăcina „türk-“, termen din limba turcă avînd, pe lîngă conținutul etno-politic, și sensurile derivate, într-o lungă perioadă de timp: forță, maturitate, stare socială, putere dominantă, iar mai tîrziu: om simplu, țaran (cf. Mustafa Ali Mehmed, *Istoria turcilor*, Buc., 1976, pp. 15—16).

³ Herodot, *Istoria*, IV, 48; cf. și: *Dicționar de istorie veche a României*, Buc., 1976, p. 43.

⁴ *Călători străini...*, I, p. 25.

⁵ Paul Simionescu, Paul Cernovodeanu, *Cetatea de scaun a Bucureștilor. Consemnări, tradiții, legende*, Buc., 1976, pp. 91—92. Negru Vodă este identificat de Luccari cu tatăl lui Vlaicu-Vodă.

⁶ *Istoria politică și geografică a Țării Românești de la cea mai veche a sa întemeiere pînă la anul 1774, dat mai întîiu la lumină în limba grecească la anul 1806 de frații Tunusli*, tradusă de George Sion, București, 1963, p. 8.

rescu au emis ipoteza fondării Tirgoviștei în 1240 de către Seneslau⁷, respectiv în secolul al XIII-lea⁸. Tot fără temei, cronica Mănăstirii franciscanilor din Tirgoviște, redactată de Blasius Kleiner în 1761, menționează existența orașului pe la 1300. Nu putem reține nici lectura greșită făcută de B. P. Hasdeu la o inscripție de pe vechiul turn al cimitirului catolic din deal : 1225 în loc de 1425⁹, precum nici opinia cronicarului polon M. Bielski privind fondarea Tirgoviștei în sec. X de către genovezi^{9 bis}.

Nicolae Iorga¹⁰ a încercat să localizeze la Tirgoviște bătălia din 1368 (1369, la N. Iorga — n.n.) cu oastea voievodului Transilvaniei, Nicolae Lackfi, menționată în cronica lui Ioan de Küküllö. Desigur că nu poate fi vorba de un oraș și nici de un punct de vamă — deoarece în cel dintii privilegiu comercial (1368) Tirgoviștea nu apare¹¹ — ci doar de o fortificație ridicată aici înainte de această dată și cucerită de oastea transilvăneană în lupta dusă cu cea a pircălabului Dragomir¹².

Știm însă astăzi că alegerea așezării din secolul al XIV-lea ca reședință domnească nu a fost *determinată* de importanța intrinsecă a localității, ci, dimpotrivă, a fost *determinantă* pentru ulterioara sa urbanizare și prosperitate economică. Mai degrabă, *locul* favorabil dezvoltării unei capitale a fost ales de Mircea cel Bătrîn pentru întemeierea acestei a doua reședințe, care avea avantajul că permitea un control mai bun asupra teritoriului țării, ale cărei hotare atinseseră „Marea cea Mare“ și „Părțile Tătărăști“, precum și asupra marilor drumuri de comerț care se ramificau aici. Cîmpia înaltă a Tirgoviștei, ocupînd interfluviul Dîmbovița-Ialomița, facilita — ca o placă turnantă — legătura lesnicioasă, pe la piciorul Subcarpaților, între văile Dîmboviței și Ialomiței. De aici, marele drum al Branului se ramifica spre porturile dunărene : Brăila, Tirgul de Floci și Giurgiu.

Această alegere a noii capitale a avut loc în anul 1395 și trebuie pusă în legătură cu evenimentele care au urmat bătăliei de la Rovine, soldate cu instalarea în scaunul de la Argeș a lui Vlad Uzurpatorul, sprijinit de turci și de o parte din boieri.

Numele orașului-capitală apare apoi în privilegiul acordat negustorilor lioveni la 1403, reinnoit la 1409, ca și în cele acordate brașovenilor la 1412 și 1413¹³.

⁷ Cf. C. D. Dimitriu, *Din trecutul glorios al Tirgoviștei*, Buc., 1943, p. 6.

⁸ Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor*, 1, București, 1974, pp. 221, 242.

⁹ B. P. Hașdeu, *Istoria mănăstirii catolice din Tirgoviște începînd de la timpii cei mai îndepărtați...*, în „Arhiva istorică a României“, 1/2, București, 1865, pp. 46, 50 și 51 ;

^{9 bis} Em. Constantinescu, *Cîteva date și păreri despre fondarea și numele orașului Tirgoviște*, în „Tirgoviște“, I, 1939, nr. 1, p. 10.

¹⁰ N. Iorga, *Istoria românilor și a civilizației lor*, Buc., 1930, p. 70.

¹¹ D. R. H., *D. Relații între țările române*, vol. I, E.A., Buc., 1977, doc. nr. 46.

¹² Ioan arhidiacon de Küküllö, *Cronicon de Ludovico Rege*, apud *File de cronici. Crestomație privind istoria militară românească (secolele X—XIX)*, București, 1973, pp. 20—21.

¹³ I. Ionașcu, P. Bărbulescu, Gh. Gheorghe, *Relațiile internaționale ale României în documente (1368—1900)*, București, 1971, pp. 81—83, 94—95 ; D.R.H., D., vol. I, doc. nr. 118, 120, 121.

Dacă târgul ar fi existat anterior, acest lucru ar fi fost sesizat de cercetările arheologice, care, în ultimele două decenii și mai ales în ultimii ani, au cuprins, în mare, întreaga vatră a centrului istoric¹⁴. Or, locuințele descoperite sînt datate cert cu monede emise de Mircea cel Bătrîn și Sigismund de Luxemburg¹⁵.

* * *

Încercările de explicare a toponimului Țirgoviște¹⁶ s-au soldat cu o serie de etimologii neserioase și cîteodată ridicole — unele create în scopuri politice — ca : Trifidava, Tiriscum, Trifusu, Taros, Tergovesta, Tergoviscus, Țirgul-Oastei (sau Oștii), Țirgul-Oilor, Tergovum (la Vadul Oilor), Țirgul-Vestit, Turris Vici (apud J. A. Vaillant), Turris-Vestae (v. și versurile cu același titlu de G. Baronzi¹⁷), Tergum Vestae, Țirgu-Vestei (adoptat chiar de municipalitate și de poșta de la 1865 pînă după anul 1900¹⁸, cînd și nomenclatorul străzilor s-a îmbogățit cu o stradă a Vestei), Țirgul-de-Vest (spre a-l deosebi de cel de est — Țirgșorul) etc. Nu considerăm necesar să zăbovim asupra-le, deoarece critica lor a fost făcută de academicienii Iorgu Iordan și Alexandru Graur¹⁹. Încă din secolul trecut, Cezar Bolliac, combătînd forma „Țirgu-Vestei“, arăta că Țirgoviște înseamnă pur și simplu târg, oraș, „neavînd a face citu-i negru sub unghie cu antica zînă a focului“²⁰. Etimologia evasico-rectă o găsim în 1888 și la I. D. Petrescu, iar în 1907 și 1912 la Virgil Drăghiceanu²¹. Presupusa descendență latină a acestui toponim ar fi condus la formarea unui cuvînt după modelul acelor etimoane asupra cărora au influența legi fonetice precise. În cazul termenului în discuție, este însă vorba de un cuvînt de origine slavă, însușit ca atare de limba română în perioada conviețuirii protoromânilor cu elementele slave pătrunse aici după încheierea procesului de formare a limbii române și a poporului român.

¹⁴ În legătură cu rezultatele acestor cercetări, pregătim un studiu mai amplu.

¹⁵ Un ducat emis între anii 1386—1394 de Mircea cel Bătrîn a fost descoperit recent într-o locuință din incinta Curții Domnești din Țirgoviște — cu prilejul săpăturilor arheologice efectuate în campania 1976 de un colectiv format din : N. Constantinescu (responsabil), Gh. I. Cantacuzino, Gabriel Mihăescu, Petru Diaconescu, Rodica Tinjală, C. Ionescu — monedă care, desigur, a putut circula și după 1394.

¹⁶ I. D. Petrescu, *Țirgoviștea. Schițe istorice și topografice*, Țirgoviște, 1888, p. 9 ; C. Alessandrescu, *Țirgoviștea*, în „Vocea Dimboviței“, Țirgoviște, nr. din 10 noiembrie 1878 ; N. Gr. Aramă, *Țirgoviștea în trecut*, Țirgoviște, 1911 ; Em. Constantinescu, *Cîteva date și păreri despre fondarea și numele orașului Țirgoviște*, în „Țirgoviștea“, I, 1939, nr. 1, p. 10 ; Br. Șegărcianu, *Itinerariul drumului de la București [...] ducîndu-se la Țirgu-Vestei*, București, 1872 ; Mircea B. Ionescu, *Țirgoviștea*, Oradea, 1929, p. 8 ; Dimitrie Frunzescu, *Dicționar topografic și statistic al României*, București, 1872 ; *Istoria politică și geografică...*, op. cit.

¹⁷ G. A. Baronzi, *Nopturnele*, București, 1853, pp. 85—88.

¹⁸ Lucian Penescu, *Din istoricul poștelor dimbovițene*, în „Acta Valachica“, Țirgoviște, 1972, pp. 357—358.

¹⁹ Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, București, 1963, p. 5 ; Al. Graur, *Nume de locuri*, București, 1972, par. 41.

²⁰ Cezar Bolliac, apud Țirgoviște. *File de monografie*, Țirgoviște, 1977, p. 45.

²¹ I. D. Petrescu, *loc. cit.* ; Virgiliu Drăghiceanu, *Călașa monumentelor istorice din județul Dimbovița*, Țirgoviște, 1907, p. 5 ; idem, *Monumentele noastre istorice*, în Almanahul „Dimboviței“, București, 1912, p. 32.

Mai conformă cu tradiția „descălecatului“, cu acoperire în realitatea așezării repetate de români transilvăneni, atestată de existența numeroaselor sate de „ungureni“ la sud de Carpați, ni se pare informația orală culeasă în Țara Făgărașului²², privitoare la faptul că locuitori ai satelor Viștea de Sus și Viștea de Jos au trecut cu veacuri în urmă în Țara Românească, unde au întemeiat Tîrgul-Viștii. Această tradiție poate fi coroborată cu legenda familiei poeților Văcărești (numiți de legendă și „Făgărești“), după care Negoită, descendentul unui voievod din Făgăraș, Dan — nepot al lui Radu Negru — a trecut munții în Țara Românească, prin anii 1215 sau 1380, „și lua în stăpînire 12 sate pe Dimbovița în jos“²³. Ideea descălecatului este reluată și într-un document din 19 aprilie 1678, care întărea fraților Ianache și Ivan Văcărescu stăpînirea satului Văcărești de lingă Tîrgoviște, moșia lor „den dascălcătoarea țării“²⁴. Legăturile dintre Țara Făgărașului și Tîrgoviște au fost puternice în întreaga epocă feudală, ceea ce a menținut tradițiile în discuție.

Formele Tîrgovește și Tîrgovești, pe care le întîlnim în grafia lui Carop Pop de Szathmári, pe fotografiile sale executate la Tîrgoviște în 1867, sînt rezultatul consemnării numelui auzit la localnici — prin analogie cu toponimele avînd formă de plural, terminate în *ști* — așa cum apare el în versurile populare: „Foaie verde, flori domnești, / în oraș în Tîrguvești, / L-ale case mari domnești, / De se vād din Stoei-nești...“²⁵. Variantele Tîrgovești, Tîrgovește și Tîrgoviști le aflăm și în cîteva inscripții din anii 1813, 1862, 1864 și 1865, de la bisericile Stolnicului și Sf. Nicolae-Andronești din localitate²⁶.

După clasificarea toponimelor, „Tîrgoviște“ este un oiconim major, simplu, ce caracterizează domeniul de activitate economico-socială, referindu-se la producția de bunuri și prestări de servicii, caracteristică dată de funcția predominantă a locuitorilor, și aparține fondului lexical de origine slavonă al limbii române; poate fi considerat un topodemoeconim²⁷. Acesta face parte din derivatele toponimicelor sociale formate cu „tîrg“, în afara celor cu atribute²⁸. El sugerează existența unei așezări omenești, anume o așezare deschisă, nefortificată, care a depășit stadiul de „seliște“, „siliște“, „săliște“ (locul unde a fost sau este un sat, vatră de sat, tentorium, habitatio), deosebită de „grădiște“, „horodiște“, „cetate“ (locul unde a fost oraș, fortăreață, castru). Tîrgoviște înseamnă locul unde există sau a fost o piață, un iarmaroc, bazar, zbor, tîrg²⁹

²² Comunicată de muzeograful Ion Ciupea de la Muzeul Cetății Făgărașului.

²³ Mihail Cantacuzino banul, *Genealogia Cantacuzinilor*, București, 1902, pp. 363—422; Al. Odobescu, *Opere alese*, vol. II, Ed. Cugetarea, București, pp. 105—160; O. G. Lecca, *Familiiile boierești române. Istoric și genealogie*, București, 1899, p. 485; Al. Piru, *Poezii Văcărești*, București, 1967, p. 10.

²⁴ George D. Florescu și Dan Pleșia, *Condica Văcăreștilor*, în „Studii — revistă de istorie“, București, tomul 19 — 1966, nr. 5, p. 973.

²⁵ C. P. Szathmári, *România. Album*, București, 1867; I. D. Petrescu, *op. cit.*, p. 82; variantă a poeziei și la C. D. Dimitriu, *op. cit.*, p. 13.

²⁶ Radu Gioglovan, Mihai Oproiu, *Inscripții și însemnări din județul Dimbovița*, vol. I, Tîrgoviște, 1975, pp. 125, 201.

²⁷ Gh. Dragu, *Toponimie geografică*, partea I, București, 1973, pp. 149—174 și anexa.

²⁸ I. Jordan, *op. cit.*, pp. 187—190, 259.

²⁹ *Ibidem*, pp. 257—258, 441—442, 445; C. C. Giurescu, *Istoria Românilor*, vol. II, partea II, București, 1943, p. 439.

și nu numai „un adaus pe lingă domneasca curte“, cum credea N. Iorga³⁰. Și astăzi, deși s-a uitat înțelesul toponimului Tirgoviște, locuitorii satelor din împrejurimi folosesc curent termenul *tîrg*, din expresia generală „mă duc la *tîrg*“, ca sinonim pentru Tirgoviște („mă duc la *Tîrg*“), indicînd deplasarea la Tirgoviște, ceea ce subliniază folosirea de către localnici a unui termen generic drept termen specific, respectiv termen propriu fără determinativ. Poate fi valabilă și o altă explicație: slavizarea actelor de cancelarie în evul mediu a transformat Cimpulungul în Dolgopol, iar Tîrgul în Tirgoviște, prin imitarea toponimelor slave din țările vecine³¹.

Apariția toponimului cu sufix diminutival Tîrgșor (Novo Foro)³² în apropierea Tirgoviștei trebuie pusă în legătură cu imaginea, obținută prin comparație, asupra mărimii celor două tîrguri.

Frecvența termenului s-a impus și în toponimia minoră a orașului: existau în trecut un „Tîrg din lăuntru“ și un „Tîrg de afară“ — separate prin Valul cetății; un „Tîrg de sus“ (cel mai vechi din oraș, în actualul cartier Suseni) și un „Tîrg de jos“; o uliță a „Tîrgului“ și o biserică a Tîrgului, precum și pîriul Tîrgoviștioara.

Toponimul Tirgoviște a căpătat de-a lungul vremii o largă circulație și prin antroponime și expresii. Dintre personalitățile care l-au purtat, cele mai notabile ni se par a fi zugravul Dobromir ot Tirgoviște și tipograful Coresi ot Tirgoviște, iar ca expresie, celebra „gură de Tîrgoviște“, a cărei origine ne-o lămurește Ion Ghica într-una din scrisorile sale din 1882, în legătură cu răscoala tirgoviștenilor din iarna 1820—1821³³.

În afara orașului cu acest nume, în România regăsim toponimele Tirgoviște la satul din comuna Balinț, județul Timiș (menționat fără localizare precisă de la 1548 și sigur de la 1690—1700³⁴), la un sat dispărut din județul Mehedinți (Gura-Văii de azi, menționat în 1495—1505 ca sat, în 1560 ca seliște și în 1569, din nou ca sat³⁵); de asemenea, pe Putna exista un sat Tirgoveți în 1609—1610³⁶. În ceea ce privește toponimul Tîrcheviște, de pe raza satului Gornea, comuna Sichevița, județul Caraș-Severin, acesta sugerează existența anterioară a unei biserici pe acel loc, în secolul al XIV-lea, fapt confirmat arheologic³⁷.

³⁰ N. Iorga, *Vechea Tirgoviște*, în „Floarea darurilor“, 1907, pp. 89—90.

³¹ Idee emisă de Constantin Manolescu.

³² I. Iordan, *op. cit.*, pp. 197—198; Al. Graur, *op. cit.*, par. 482, 483.

³³ Ion Ghica, *Dascăli greci și dascăli români*, în „Din vremea lui Caragea“, București, 1960, pp. 108—109; I. D. Petrescu, *op. cit.*, pp. 62—63; v. și Al. Graur, *op. cit.*, par. 233, care o consideră, după Ch. Drouhet, mai veche — din evul mediu — asemănătoare cu refrenul lui Fr. Villon: „Il n'est bon bec que de Paris“ (gură slobodă numai la Paris).

³⁴ Informații de la M. Ziman și Adrian Bejan (Muzeul Banatului): Frigyes Pesty, *A Szörendy bányás és Szörendy vármegye története*, Budapesta, 1878, vol. II, pp. 551—552; Frigyes Pesty, *Krassó vármegye története*, Budapesta, 1883—1884, vol. II/2, p. 240; I. Lotreanu, *Monografia Banatului*, Timișoara 1935, vol. I, p. 395; Gr. Popiți, *Conspectul arhivelor din Banat*, București, 1950, pp. 32—33; Coriolan Suciu, *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, București, 1968, vol. II, p. 496.

³⁵ D.R.H., B, *Țara Românească*, vol. I, doc. 260, pp. 420—421; D.I.R., B, *Țara Românească*, veacul XVI, vol. III, p. 123, doc. 149 și p. 312, doc. 360.

³⁶ D.I.R., A., *Moldova*, vol. II, veacul XVII, p. 273, doc. nr. 358.

³⁷ Eugen Iaroslavski, *Topografia arheologică a comunei Gornea*, mss. în Biblioteca C.S.P.C. al C.C.E.S.

La fel, s-a arătat netemeinicia încercării de apropiere între toponimele Teregova și Tîrgoviște³⁸.

În vechea slavă, „tîrgoviște“ (sau „trûgoviște“) însemna tîrg, piață. Din slavul vechi „trûgû“ (piață) s-a format adjectivul „tîrgov“, la care s-a aduăgat sufixul *-ište*, provenit din preslavul *-istjo* sau *-iskjo*³⁹.

Se știe că „Tîrgoviște“, nu este un toponim slav, ci unul românesc, provenit de la un apelativ de origine paleoslavă. Chiar termenul „tîrgoviște“ (alterat „tîrgoliște“) s-a folosit ca substantiv comun în limba română (avînd sens identic cu „tîrg“) ⁴⁰.

Sufixul *-ište* este foarte răspîdit în româna contemporană. „Dicționarul invers“ consemnează un număr de 257 substantive feminine, în afara altor 6 pronume, adjective, substantive masculine și articole și a altor 35 cuvinte terminate în *-ște*⁴¹. Șe știe că toponimele derivate în *-ište* au sens colectiv, fiind cvasisinonime cu cele în *-et* și *-iș*. Ele exprimă, de regulă, existența actuală sau trecută a obiectului indicat de primitiv, nuanța colectivă fiind secundară — în cazul toponimului nostru pierzîndu-se cu desăvîrșire — de aceea sufixul este adesea neanalizabil în limba română ⁴².

Iorgu Iordan explică ⁴³ de astfel de toponime, unele cu mai multe variante, răspîdite pe întregul teritoriu al țării — din Țara Oașului pînă în Dobrogea și din Bucovina pînă în Banat⁴³ — la care am mai putea adăuga și altele ca : Viștea (3 sate în județele Brașov și Cluj), Tîrcheviște și Zbegoviște (jud. Caraș-Severin), Mănăstiriște (azi Niculițel, județul Tulcea), Comoriște, Driște, Gariște, Găriște, Miriștea, Păzăriște, Plandiștea, Polește, Tăbăriște, Vinește, Virziște, Zboroștea, Ariniște (Aniniște) și altele derivate (toate într-un singur județ, Caraș-Severin ⁴⁴), Zboriște (jud. Bihor), Zvoriștea (jud. Suceava), Dosiștea, Dosiște, Mlacuiștea, Părăsiște, Coșuște, Găbăriștea, Boriște, Scrioăștea.

În toponimul Tîrgoviște — la fel ca și în Lăcoviște, Lacoviște, Macoviște, Moldoviș etc. — sufixul *-iște* a fost adăugat nu direct la tema deja românească, *tîrg*, ci la tema slavă avînd sufixul adjectival *-ov*. În toponimele Loviștea, Pociovaliștea și Scroviștea, tema slavă cu *-ov* se vede mai bine ⁴⁵. Forma „Tîrgov“ o întîlnim în acte de cancelarie, inscripții și însemnări din secolele al XVII-lea și al XVIII-lea, unde apar expresiile „polcovnic za Tîrgov“, „Mitropolia Tărgov“ și „cojocar ot Tărgov“ ⁴⁶. În jud. Buzău există două localități Tîrcov.

³⁸ Vasile Ioniță, *Note de toponimie bănățeană*, în „Studii de limbă, literatură și folclor“, III, Reșița, 1976, pp. 307—308.

³⁹ Franz Miklosich, *Rumänische Untersuchungen*, Wien, 1881, apud I. Iordan, *op. cit.*, pp. 259, 445 ; date suplimentare la etimologie ne-au fost comunicate în scrisoarea din 27 martie 1975 a prof. Iordan Zaimov de la Institutul pentru limbi balcanice din Sofia.

⁴⁰ N. Iorga, *loc. cit.* ; *Dicționar invers*, București, 1957, pp. 373—375.

⁴¹ *Dicționar invers*, *loc. cit.* ; cf. și Nicolae Lazăr, *Dicționar de rime*, Buc., 1969, p. 264.

⁴² I. Iordan, *op. cit.*, p. 439 ; Al. Graur, *op. cit.*, par. 168.

⁴³ I. Iordan, *op. cit.*, pp. 439—446.

⁴⁴ Vasile Ioniță, *Glosar toponimic. Caraș-Severin*, Reșița, 1972, pass.

⁴⁵ I. Iordan, *op. cit.*, pp. 442—443 ; Al. Graur, *op. cit.*, par. 169.

⁴⁶ V. Drăghiceanu, *Călduza...*, p. 6 ; Mircea B. Ionescu, *op. cit.*, p. 8 ; C. D. Dimitriu, *op. cit.*, p. 6 ; R. Gioglovan, M. Oproiu, *op. cit.*, pp. 157, 202.

Pentru analiză, trebuie să avem în vedere faptul că în limba română nu există adjectivul „tîrgov” și nici un sufix „oviște”, respectiv secționările *tîrgov + iște* și *tîrg + oviște* nu sînt explicabile prin specificul limbii noastre. Acest lucru conduce logic la secționarea analitică a toponimului în termenii *tîrg + ov + iște*. În secolul al XIX-lea a existat chiar o explicație etimologică neștiințifică a grupului „-oviște” = cîmp, luncă — de unde Tîrgoviște ar fi însemnat „Tîrgul din Luncă”.

Accentuarea toponimului nostru nu se încadrează în regula încercată⁴⁷, după care accentul ar fi pe sufix la toponimele cu patru silabe, cum nu este adevărat că accentul cade mai des pe prima silabă (specific limbii maghiare), ci pe a doua. După cum se poate vedea și la cele aproape 300 de cuvinte cu sufixul în discuție din „Dicționarul invers”, accentul cade cînd pe *-i*, cînd pe vocala anterioară, cînd pe cea dinaintea acesteia. Niciodată nu cade pe ultima vocală, *-e*.

În ceea ce privește articularea, toponimul Tîrgoviște primește articolul în mod obligatoriu, cînd are rol de subiect sau de complement direct și cînd este însoțit de un determinant, cu sau fără prepoziție, ca în : „Tîrgoviștea voievodală”, „toată Tîrgoviștea”⁴⁸. Ni se pare, de aceea, ciudat și artificial modul cum a fost înțeles nomenclatorul oficial al localităților de către unii editori și geografi care nu permit articularea sau formarea genitivului la toponimul în discuție, stîrnind pe bună dreptate nedumerirea cititorilor din localitate, obișnuiți cu flexiunea termenului în vorbirea curentă, spontană.

În privința ariei de răspîndire europeană a acestei denumiri, menționăm existența unor omonime atît la vecinii din sud cît și la cei din nord. Cunoaștem astfel — în Iugoslavia — un pisc în apropiere de Skoplje, un sat Trgoviște în Macedonia de nord, un toponim croat Trgovišće, unul sîrb Trgovište — în apropierea râului Trgovaški Timok (din Valea Timocului) — și un altul bosniac⁴⁹. În Grecia găsim ruinele unui sat din Macedonia de sud, în apropiere de localitatea Embore (Emborion ?) — provenit din grecescul emporion = piață. În Bulgaria se află un sat (în departamentul Belogradcik), o cîmpie cu acest nume, precum și orașul reședință de regiune, denumit astfel printr-o măsură administrativă adoptată în anul 1934, cînd a fost înlocuit numele vechi, Roman. Lîngă acesta se află și pasul Tîrgoviški Prohod⁵⁰. Locuitorii satului Tîrgoviște din Bulgaria se numesc „tîrgovec” și „tîrgovka”, adjectivul derivat fiind „tîrgovski”, formele avînd baza în „tîrgov”, eliminîndu-se sufixul „-iște”, asemănător cu „Panagjuriște”, de unde se formează „panagjürec”, „panagjürka” „panagjürski”⁵¹. Și în limba bulgară

⁴⁷ I. Iordan, *op. cit.*, pp. 439—442.

⁴⁸ Al. Graur, *op. cit.*, pp. 158—159 ; I. Iordan, *op. cit.*, pp. 439—446.

⁴⁹ P. Andželić, *Trgovište, varos i grad u srednjovjekovnoj Bosni. Prilog topologiji naselja*, în „Glasnik-Zemalskog Muzeja Bosne i Hercegovine u Sarajevu. Arheologija”, Sarajevo, 18, 1963, apud N. Stoicescu (în „Tîrgoviștea și monumentele sale”, București, 1976, p. 33) ; I. Iordan, *op. cit.*, pp. 259, 445 ; Aurel Decei, Valeriu Veliman, *Izvoare turcești despre Mihai Viteazul*, în „Revista arhivelor”, București, nr. 2/1975, p. 164 ; *Auto-Karta Jugoslavije*, Ljubljana, 1971 ; Iordan Zaimov, *scri-soarea cit.*

⁵⁰ Iordan Zaimov, *scris. cit.* ; *Auto-Karta Jugoslavije... ; La Bulgarie en voie-ture*, Sofia, 1972.

⁵¹ Iordan Zaimov, *scris. cit.*

contemporană, termenul „Tirgoviște“ există numai în toponimie (probabil din secolele IX—XIV), în secolele XV—XVI impunându-se termenul turc „pazar“, indicind de asemenea o piață, un bazar, de unde toponimele actuale Pazargic (Bulgaria), ca de altfel și cele iugoslave: Novi-Pazar și Pazariște. În ceea ce privește toponimul românesc Păzăriște (județul Caraș-Severin), informatorii locali îl explică prin „deal de pază“⁵². S-a păstrat în bulgara contemporană și cuvântul *tîrg*, cu derivațele: *tîrgüvam*, *tîrgoviija* etc.⁵³.

Toponimul corespunzător ucrainian este Torhoviția sau Torhovișce. Cunoaștem șase sate cu numele Torhoviția, unul Torhovișce (Torgovișce) și unul Torhivnia, precum și un pîriu Torhovicika. Cel mai vechi toponim dintre acestea este atestat documentar în 1331, altele în 1446, 1476 și 1479. Termenii Torhoviția, Torhovișce, Torhoviția (Torhovytša, Torhovyska⁵⁴), înseamnă la origine „locul unde se desfășoară tirgul de vite“, iar prin extensie „tirg (torgovlia), bazar, comerț, piață“. Torhovișce provine din vechiul slav Trügoviște.

Forma „torg“ este de origine slavă de răsărit⁵⁵. În limbile slave de sud, cuvîntul are forma *trg*, *tîrg*.

Un toponim asemănător există și în limba polonă, Targowisko⁵⁶ sau Targowica, fapt care explică de ce numele orașului românesc era transcris de călătorii poloni din evul mediu tot sub forma Targowica⁵⁷. În Cehoslovacia există localitatea Trhové Sviny.

În ceea ce privește numele localității Trziște din Bulgaria, s-a emis părerea că are aceeași etimologie cu Tirgoviște⁵⁸. Adăugăm la aceasta observația că în limba sîrbo-croată există termeni distincți, care numesc o localitate cu funcție preponderent comercială (trgoviște) și un loc de piață (trziște — toponim minor). Acesta din urmă este substantiv comun și în limba bulgară (tîrziște). Există și părerea că toponimul Trziște ar proveni din adverbul românesc *tîrziu*. Întîlnim însă un toponim minor Trziště și în orașele Praga și Karlovy Vary din vestul Cehoslovaciei⁵⁹. Pentru explicarea acestui toponim trebuie să avem în vedere și alte elemente. Astfel, din rădăcina (baza) *terg* provine antroponimul — probabil illir — Tergitio (Negotiator) și toponimul latin — de asemenea considerat de origine illirică — Tergeste, pe care unii autori i-au văzut în legătură cu termenii *türgü* (sud-slav), *torg* (slav de răsărit) și cu toponimul *Torgau* (german). De altfel, golful de lângă Trst (Trieste) se numește în limba sîrbo-croată Tržaški Zaliv, în Slovenia existînd și o

⁵² V. Ioniță, *op. cit.*, p. 43.

⁵³ Iordan Zaimov, *loc. cit.*

⁵⁴ I. Iordan, *op. cit.*, p. 445.

⁵⁵ Boris D. Grincenco, *Slovar ukrainskogo iazika*, t. IV, Kiev, 1909, p. 275; Max Vasmer, *Etimologhiceski slovar russkogo iazika*, t. IV, Moscova, 1973, p. 82; informații transmise în scrisorile din 23 martie 1975 de O. Romanet și A. I. Rappaport, de la Filiala Cernăuți a Institutului de istorie a U.R.S.S.

⁵⁶ Henryk Sienkiewicz, *Cavalerii teutonî*, vol. I, București, 1962, p. 82; I. Iordan, *op. cit.*, p. 445.

⁵⁷ *Călători străini...*, V, Buc., 1973, p. 119.

⁵⁸ Iordan Zaimov, *scris. cit.*

⁵⁹ *Autoatlas Tchecoslovaquie*, Praga, 1965; *Autokarte Tschekoslowakei*, Bratislava, 1971.

localitate numită Tržič⁶⁰. În limba italiană se mai păstrează adjectivul regional *tergestino*, pentru a numi pe locuitorul din Trieste (anticul Tergeste). În Cehoslovacia există localitățile Trešt, Trstin, Trstená⁶¹.

Numele fostei capitale a Țării Românești a fost consemnat în diverse variante în documentele cartografice și de cancelarie emise în alte limbi, începînd cu secolul al XIV-lea: Türkoich (1396 — J. Schiltberger), Tregouisthya (4 decembrie 1447 — hrisovul lui Iancu de Hunedoara), Thergavischya (11 noiembrie 1476 — comitele Ștefan Báthory către sibieni), Tergowistia (17 noiembrie 1476 — scrisoarea în limba latină a pircălabului Cîrstian către brașoveni), Trigoforu (1513 — Ioan Schotto), Tragoviscus (la un călător din 1515), Tragovista (1532 — Francesco della Valle), Tervisz (1532 — Ioan Honterus), Tervis (1545 — Sebastian Münster), Tarwis (1550 — S. Münster), Tergovistia (1548 — Ioan Honterus), Targovisca (1548 — Iacopo Castaldo), Targovista (1561 — Girolamo Ruscelli), Tergoviscia (1566 — Ioanes Sambucus), Tergovista (1560 — Antonio Laferi), Targos (1570 — Abraham Ortelius), Targovisco, Tergovista și Terwysch (1578 — Gerardus de Jode), Tergovisco, Targos, Tergovischo (1579 — A. Ortelius), Tervis (1585 — Jacques Bongars), Tergoviscia (1596 — Dominicus Custodis), Tergovista (1598 — Filippo Pigafetta), Ternovizza (1598 — Giovanni Antonio Magini; 1599 — Giovanni Botero), Targovisco și Tervis (1630), Tergovisco (1575), Tarvis (gravură sec. XVII), Tergowist (1718 — Anton Maria del Chiaro Fiorentino), Tergovista (1710 — John Senex), Tervis și Terviza (1599 — Baltasar Walther), Tergovisto (1771 — C. M. Roth), Tiurgoviuson (1797 — Rigas de Velesin), Tergowist (1821 — Ch. Piquet), Tërgov (1866 — Maior D. Pappasoglu), Tîrgovitschz, Tîrgowist (1843 și 1843 — Michel Bouquet), Targovisco (1683 — I. Harewijn), Biragosta și Taragosta (secolele XV—XVII, în cronici turcești), Terkoviș, Terkuș, Berkoviș (Evlia Celebi — sec. XVII) etc.

Aceste forme — fie transcrieri fonetice eronate, după specificul limbii în care este redactat documentul, fie adaptări sau semicalcuri — conduc la diversitatea interpretărilor toponimului în explicările încercate în secolul trecut asupra originii termenului.

Spre deosebire de toponimele similare din țările vecine, Tîrgoviștea românească s-a bucurat de notorietate internațională, fiind menționată în numeroase relații ale călătorilor străini din evul mediu și marcată în câteva hărți ale Europei ca „sedes vaivodae“, „metropolis valachorum et sedes peculiaris principum“⁶².

⁶⁰ K. Brugmann, W. Streitberg ș.a., *Indogermanische Forschungen*, Strassburg (-Berlin), XLIX, p. 273 și LVIII, p. 220; Hans Krahe, *Lexicon altillyrischer Personennamen*, Heidelberg, 1929 (Indogermanische Bibliothek, III/9), p. 112; C.I.L., Berlin, III, 4251, apud I. I. Russu, *Ilirii — istoria, limba și onomastica, romanizarea*, București, 1969, pp. 117 și 254; *Auto-Karta Jugoslavije*.

⁶¹ *Autoatlas Tchecoslovaquie*, op. cit.

⁶² Antonio Laferi (1560), Dominicus Custodis (1595), Harta din 1630, în „*Atlasul Dimăncescu*“, B.A.R.S.R., H, V 659; A. Veress, *Acta et epistolae...*, în „*Fontes rerum Transylvanicarum*“, Budapesta, 1914, IV, p. 111, apud N. Constantinescu, *Contribuții arheologice asupra Curții domnești din Tîrgoviște* (secolele XIV—XVII), în S.C.I.V., 2, anul XV, 1964, p. 226; Anton Maria del Chiaro Fiorentino, *Revoluțiile Valahiei*, Iași, 1929, p. 78.